

nuevo el contexto del debate de Llull con los averroístas en el último viaje del Doctor Iluminado a París. Este libro es un trabajo muy elaborado y valioso, con replanteamientos historiográficos importantes, que tiene no sólo valor para los estudios lulianos, sino que obliga también a un replanteamiento de la figura de Llull en el marco de las querellas del averroísmo parisino.

R. Ramis

64) Traninger, «Bildgebende Verfahren. Ramon Llull, Giordano Bruno, die Illumination des Gedächtnisses und die Bibliothek des Nicolaus Pol in Innichen / San Candido»

Resseguint la proposta temàtica d'aquest volum, el qual explora la regió del Tirol del Sud, entès com a laboratori per a la imaginació al llarg dels segles, l'autora fa una presentació de la biblioteca lul·liana que va pertànyer a l'insigne metge i col·leccionista de manuscrits Nicolau Pol (1465-1532) i que ha estat preservada en bona part a la biblioteca col·legiata de San Candido / Innichen.

Després de revisar la bibliografia existent sobre Pol i la seva biblioteca, l'autora suggereix que el seu interès en l'Ars lul·liana estaria motivat per la dimensió lògico-ontològica que caracteritzava el discurs mèdic del seu temps. Així doncs, Pol hauria buscat, i trobat, en els textos lul·lians precisament allò que el mallorquí volia oferir: un mètode universal validat a través d'una profunda reflexió metafísica. Pol seria, per tant, un dels últims lectors de Llull que encara no haurien estat influïts pel lul·lisme renaixentista. Tot seguit, l'autora dibuixa amb algunes pinzellades les figures cabdals d'aquest lul·lisme: comença per Jacques Lefèvre d'Étaples i la seva transformació retòrica de l'Ars; passa per Bernat de Lavinheta i l'ars memorativa, fins arribar a Giordano Bruno i la seva mnemotècnica. En aquest sentit, cal subratllar que les explicacions respecte a Giordano Bruno resulten molt il·luminadores i certament poden ajudar a corregir algunes interpretacions obsoletes respecte al seu lul·lisme. Tot aquest resum, encara que breu, ocupa més de la meitat de l'article d'Anita Traninger: tan sols a les acaballes es torna a parlar de la figura de Nicolau Pol, per tal d'afirmar que, seixanta anys després de la seva mort, en l'obra de Bruno, una de les «opcions virtuals» de la seva col·lecció de manuscrits, l'ars memorativa, s'havia establert com a lectura *mainstream* entre els lul·listes.

Malgrat que no pugui entrar en aquesta ocasió en la complexa interpretació de la tradició lul·lista –i la suposada «des-teologització» de l’*Ars* (per a una posició diferent, vegeu els treballs de Thomas Leinkauf)–, voldria fer una reflexió de caire metodològic sobre la història que narra Anita Traninger. És ben clar que no és una història d’influències directes: certament, la col·lecció de Pol no és, materialment, el punt de partida dels lul·listes francesos que s’esmenten; així mateix, des d’un punt de vista sistemàtic, l’interès de Pol no prepara ni anticipa pas llur lectura de Lull. Més aviat, el que Anita Traninger desenvolupa, és una història de les «opcions virtuals» dels textos representats en la col·lecció de San Candido, que en alguns moments de la història romangueren purament potencials, mentre que en d’altres s’actualitzaren.

Dins la perspectiva del conjunt del volum i l’espai imaginatiu que vol obrir, aquesta història contrastada de figures de recepció potencials i actualitzades pot resultar suggerent. Fora d’aquest context, en canvi, resulta difícil valorar l’abast d’aquesta mena d’aproximació per als estudis lul·lians.

A. Fidora

65) Traninger, «The Secret of Success: Ramism and Lullism as Contending Methods»

Aquest treball estudia un tema normalment només mencionat de passada en la bibliografia sobre el lul·lisme del Renaixement i el primer Barroc, que és el del lul·lisme vist, o millor dit, presentat com una alternativa al ramisme. Es tractava d’un mètode enciclopèdic proposat pel pensador francès Petrus Ramus (1515-1572) que pretenia organitzar i fer accessible el coneixement general com a projecte didàctic. Era basat en una «dialèctica» posada en circulació com a sistema globalitzador per Rudolf Agrícola al s. xv. Ramus no tan sols la va completar i perfeccionar, sinó que la va saber publicitar, fins que va arribar a tenir un èxit enorme durant el s. xvi, sobre tot en cercles universitaris.

L’autora explica que l’adaptació de l’*Ars lulliana* als esquemes renaixentistes ja havia començat amb Agrippa von Nettesheim, que la va presentar com un mètode general basat en una retòrica, no aplicable tant a l’eloquència com a l’adquisició de coneixements sobre qualsevol tema; una tòpica inventiva, els *loci* de la qual eren els principis de